

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות

- א. משך הבחינה : שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שלוש סוגיות עליכם לענות על השאלות שבכל שלוש הסוגיות.
סוגיית תורה ומצוות	(7x5)	—	35	נקודות
סוגיית עם ישראל עם סגולה	(7x5)	—	35	נקודות
סוגיית בחירה, השגחה, שכר ועונש	(6x5)	—	30	נקודות
סך הכול		—	100	נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.
- ד. הוראות מיוחדות : אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד, יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

סוגיה א' – תורה ומצוות (35 נקודות)

עליכם לענות על חמש מן השאלות 1 – 7 (לכל שאלה 7 נקודות)

1. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר שלישי

- א. על פי רס"ג, השכל מחייב שלושה דברים ומרשה דבר אחד.
 (1) על פי רס"ג, ציינו שניים מן הדברים שהשכל מחייב.
 (2) על פי רס"ג, מהו הדבר שהשכל מרשה?
 (3 נקודות)
- ב. על פי רס"ג, מהו השם הכולל של הדברים שהשכל מחייב, ומהו השם הכולל של הדבר שהשכל מרשה?
 (2 נקודות)
- ג. מהי מטרת המצוות שהשכל מרשה? (2 נקודות)

2. רבנו בחיי, חובות הלבבות, הקדמה

- א. הגדירו את המושג "חובות האיברים" ואת המושג "חובות הלבבות", על פי רבנו בחיי, וקביאו דוגמה לכל אחד מהם. (3 נקודות)
- ב. רבנו בחיי מוכיח את החשיבות של חובות הלבבות בעזרת ההבחנה שהתורה עושה בין עבירה הנעשית בשוגג לבין עבירה הנעשית במזיד. הסבירו את ההוכחה שלו. (2 נקודות)
- ג. רבנו בחיי תוהה מדוע לא נכתב ספר העוסק בחובות הלבבות.
 פתבו תשובה אחת שהוא מציע לכך, והסבירו כיצד הוא דוחה אותה. (2 נקודות)

3. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

- א. על פי ריה"ל, מהי המעלה של עשרת הדיברות לעומת שאר המצוות שבתורה, ובמה שונה שמיעתן על ידי ישראל משמיעת שאר המצוות? (3 נקודות)
- ב. קראו את דברי מלך כוזר שבספר הכוזרי וענו על השאלות שאחריהם.
 "כל השומע סיפוריכם על שהא-לוק דיבר עם המוניכם וכתב לכם לוחות... אין להאשימו אם יראה אתכם כמגשימי הא-לוק.
 (1) כיצד החבר מוכיח שההיגיון מחייב להרחיק את הגשמת ה'?
 (2) מה החבר עונה על טענת המלך שהמסופר בתורה על מעמד הר סיני הוא הגשמת ה'?
 (4 נקודות)

4. רמב"ם, מורה נבוכים

- א. "יש אנשים שקשה בעיניהם שנותנים טעמים למצוות" (פרק ל"א).
 (1) על פי הרמב"ם, מהו הנימוק של האנשים המתנגדים למתן טעמים למצוות?
 (2) מהי טענת הרמב"ם נגד דעה זו?
 (2 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, ציינו שני תחומים עיקריים שבהם מצוות התורה משפיעות על האדם.
 (2 נקודות)
- ג. "ואשר צריך שיבין בעניין זה כל מי שדעתו שלמה הוא : שכלל המצוות יש להן טעם בהחלט, ובגלל תועלת מוגדת [שלחן] צִוָּה בהן, אבל פרטי המצוות הם אשר נאמר בהם שהם לפשט הציווי בלבד" (פרק כ"ו).
 (1) הסבירו בלשונכם את טענת הרמב"ם.
 (2) בהמשך דבריו הרמב"ם מביא דוגמאות לטענתו. ציינו אחת מן הדוגמאות או הביאו דוגמה משלכם המבססת את טענתו.
 (3 נקודות)

5. רמב"ן, פירוש על התורה, שמות י"ג, ט"ז

- א. "... מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה".
 (1) על פי הרמב"ן, ציינו את שלושת השיבושים באמונה.
 (2) מה עשה ה' כדי לבטל את אותן דעות משובשות?
 (4 נקודות)
- ב. (1) הסבירו, על פי הרמב"ן, מה עוזר להמשיך את ביטול הדעות המשובשות לדורות הבאים.
 (2) ציינו דוגמה אחת של הרמב"ן או שלכם, לתשובתכם בתת סעיף (1).
 (3 נקודות)

6. ספר החינוך, לברך את השם אחר אכילת המזון

- א. בעל ספר החינוך טוען שבאומרנו "ברוך אתה ה'" אין המשמעות להוסיף ברכה לה'.
 (1) כיצד הוא מנמק טענה זו?
 (2) על פי ספר החינוך, מהי המשמעות של האמירה "ברוך אתה ה'" (3 נקודות)
- ב. על פי ספר החינוך, למה צריך לכוון כאשר אומרים בתפילה את המילה "יתברך"? (2 נקודות)
- ג. על פי ספר החינוך, הסבירו מדוע ה' "מתאוה לתפילתם של צדיקים". (2 נקודות)

7. מהר"ל, תפארת ישראל

א. יש קשר בין המספר שמונה ובין כל אחד מן הפריטים האלה:

1. הפסוק "תורת ה' תמימה" במזמור י"ט בתהלים ("השמים מספרים כבוד א-ל").

2. מזמור קי"ט בתהלים ("אשרי תמימי דרך").

3. מצוות ברית מילה.

על פי מהר"ל, הסבירו את המשמעות של המספר שמונה, וכתבו כיצד משמעות זו באה לידי ביטוי בכל

אחד משלושת הפריטים. (3 נקודות)

ב. על פי תשובתכם על משמעות המספר שמונה, מהי המסקנה של מהר"ל בנוגע לאדם המקיים את מצוות

התורה? (2 נקודות)

ג. הסבירו מה מהר"ל מוכיח בנוגע למצוות ברית המילה מחיתוך חבל הטבור. (2 נקודות)

סוגיה ב' – עם ישראל עם סגולה (35 נקודות)

על חמש מן השאלות 8 – 14 (לכל שאלה – 7 נקודות)

8. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

- א. "שת היה דומה לאדם, ולכן נעשה לסגולת אדם וגרעינו, ואילו שאר הבנים היו רק כקליפות". הסבירו את הכוונה של ריה"ל במושגים "סגולת אדם וגרעינו" ו"קליפות". (3 נקודות)
- ב. על פי ריה"ל, הסבירו את הקשר בין מי שהוא "סגולה" או "קליפה" ובין מקום מגוריו. בתשובתכם הביאו שתי דוגמאות לקשר זה. (2 נקודות)
- ג. האם תרח, אבי אברהם, היה "סגולה" או "קליפה"? הסבירו את תשובתכם. (2 נקודות)

9. רמב"ם, איגרת תימן

- א. על פי הרמב"ם, כיצד ניסה ישוע הנוצרי לערער על תורת ישראל? (2 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, שונאי ישראל ניסו לערער על דת ישראל בשתי דרכים נוספות על דרכו של ישוע הנוצרי. הציגו את שתי הדרכים, והביאו לכל דרך דוגמה מן ההיסטוריה. (3 נקודות)
- ג. כתבו הסבר אחד של הרמב"ם לפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ". (2 נקודות)

10. מהר"ל, נצח ישראל

- א. "חביב אדם שנברא בצלם". על פי מהר"ל, מהו ההבדל בין המושג "אדם" כשהוא מיוחס לישראל ובין המושג "אדם" כשהוא מיוחס לאומות העולם? (4 נקודות)
- ב. על פי מהר"ל, דברי התנא "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום" ו"חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה" הן שתי סיבות לבחירת ה' בישראל. הסבירו אחת מן הסיבות אלה, לפי מהר"ל. (3 נקודות)

11. הראי"ה קוק, הקדמה ל"שבת הארץ"

- א. "את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה". (1) מהי הפעולה שהשבת פועלת על היחיד?
- (2) כיצד פעולה זו פועלת על הכלל בשנת השמיטה? (3 נקודות)
- ב. (1) הראי"ה קוק טוען שהפקעת מצוות השמיטה (על ידי היתר מכירה) מסייעת בהתקדמותו של תהליך הגאולה. הסבירו את טענתו.
- (2) מה הראי"ה קוק אומר על יראי ה' החרדים אל דברו ונכונים לקיים את מצוות השמיטה בכל כוחם כדין וכמשפט? (4 נקודות)

12. הראי"ה קוק הקדמה לשיר השירים

- א. (1) על פי הראי"ה קוק, מה הם שני סוגי האהבה לה'?
- (2) על פי הראי"ה קוק, איזה מבין שני סוגי האהבה הוא העיקרי? (3 נקודות)
- ב. על פי הראי"ה קוק, מהו התפקיד של האומנות? (2 נקודות)
- ג. באחד מבתי הספר עומדים להציג תערוכה של תלמידי מגמת אומנות. מנהלת בית הספר דורשת שיהיה פיקוח על התכנים שיוצגו בתערוכה. לעומתה אחד התלמידים טוען כי אין להגביל את חופש הביטוי האומנותי וכי כל תלמיד במגמה אמור להציג את יצירתו ללא הגבלה כלשהי. לדעתכם, מה הייתה עמדת הראי"ה קוק על כך? נמקו את תשובתכם. (2 נקודות)

13. הרב ויינברג, שו"ת שרידי אש

- א. (1) על פי הרב ויינברג, בדורנו נוספה עוד קדושה לארץ ישראל. הסבירו מהי אותה קדושה שנוספה. (2) לדעתכם, האם אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות יכולים להוסיף קדושה לארץ? נמקו את תשובתכם. (3 נקודות)
- ב. "ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון... בוכים בקול גדול". (עזרא ג, יב)
- (1) על פי הרב ויינברג, הסבירו את הסיבה לבכי של רבים מעם ישראל.
- (2) הרב ויינברג טוען שתגובה זו באה לידי ביטוי גם עם הקמת מדינת ישראל. הסבירו את טענתו. (4 נקודות)

14. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

- א. "והנוכרי הבא להסתפח אל האומה מקבל עליו עול שתי הבריתות".
- (1) ציינו את שתי הפעולות שהמתגייר חייב לעשות כדי להתגייר.
- (2) על פי הרב סולובייצ'יק, ציינו מהי ה"ברית" שבאה לידי ביטוי בכל אחת מן הפעולות האלה, וכתבו היכן נכרתה כל אחת מן ה"בריתות" האלה. (4 נקודות)
- ב. (1) הסבירו את המשל על האדם בעל שני ראשים ואת הנמשל של משל זה.
- (2) על פי הרב סולובייצ'יק, כתבו מהי ה"ברית" שבאה לידי ביטוי במשל זה, והסבירו כיצד "ברית" זו באה לידי ביטוי במשל זה. (3 נקודות)

סוגיה ג' – בחירה, השגחה, שכר ועונש (30 נקודות)

ענו על חמש מן השאלות 15 - 21 (לכל שאלה – 6 נקודות)

15. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר תשיעי

- א. הביאו ראיה אחת מן המושכל וראיה אחת מן המקרא לקיומו של העולם הבא, לפי רס"ג.
(3 נקודות)
- ב. על פי רס"ג, כתבו את שתי הסיבות שבגללן התורה אינה מזכירה במפורש את הגמול בעולם הבא אלא רק את הגמול בעולם הזה. (3 נקודות)

16. ריה"ל, ספר הכוזרי

- א. מלך כוזר שאל את החבר : "ומדוע לא ניתנה תורה [...] לכל בני האדם"? והחבר ענה : וכי לא היה ראוי יותר כי יהיו כל בעלי החיים מדברים [...]?"
(1) הסבירו את תשובת החבר על השאלה מדוע ניתנה התורה רק לעם ישראל.
(2) על פי ריה"ל, מהו התהליך שעברה האנושות (בנוגע לקשר אל ה') עד לשלב שבו ניתנה התורה לעם ישראל?
(3 נקודות)
- ב. (1) על פי ריה"ל, מהו הייעוד של עם ישראל? ומהי הדרך להגיע לייעוד זה?
(2) על פי ריה"ל, מהו היתרון של ייעוד זה על פני הייעוד של בני דתות אחרות?
(3 נקודות)

17. רמב"ם, הלכות תשובה, פרקים ה' – ו'

- א. רמב"ם כתב : "ודבר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצווה".
(1) מהו "דבר זה"?
(2) הסבירו מדוע דבר זה הוא "עיקר גדול" לפי רמב"ם. (3 נקודות)
- ב. "פסוקים הרבה יש בתורה [...] שהם נראים כסותרים עיקר זה.
שניים מן הפסוקים שהביא רמב"ם להדגים את דבריו :
"וחזקתי את לב פרעה". (שמות י"ד, ד')
"ועבדום ועָנוּ אֹתָם". (בראשית ט"ו, י"ג)
כיצד רמב"ם מיישב את הסתירה העולה מכל אחד מן הפסוקים האלה? (3 נקודות)

18. רמב"ן, פירוש לתורה, ויקרא כ"ו, י"א

- א. "וַיִּבְרַךְ אֶת לַחֲמֶךְ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקֶּרְכֶּךָ" (שמות כ"ג, כ"ה)
 "וַיִּשְׁבַּחְתֶּם לְבַטַּח בְּאֶרְצְכֶם. וְתָרַב לָא תַעֲבֹר בְּאֶרְצְכֶם" (ויקרא כ"ו, ג' – ו')
- (1) למי מכוונות הברכות **בספר שמות**, ולמי מכוונות הברכות **בספר ויקרא**?
- (2) על פי רמב"ן, יש הבדל מהותי בין הברכות **בספר שמות** ובין הברכות **בספר ויקרא**, אף כי אלה גם אלה בבחינת "עולם כמנהגו נוהג". הסבירו את ההבדל בין הברכות.
 (3 נקודות)
- ב. נאמר בתורה "כי אני ה' רפאך" (**שמות ט"ו, כ"ו**), וגם "רפא ירפא" (**שמות כ"א, י"ט**).
 (1) על פי רמב"ן, מתי אסור לפנות אל רופא, ומדוע?
 (2) מתי מוותר לפנות אל רופא, ומדוע?
 (3 נקודות)

19. רמח"ל, דרך ה', חלק ב', פרקים א', ג'

- "בהיות שנשתנה המין האנושי מכל שאר המינים [...] גם ההשגחה עליו מוכרח שתשתנה".
- א. (1) מהו סוג ההשגחה של ה' על בני האדם, ומהו סוג השגחתו על שאר הנבראים?
 (2) מהי התכונה האנושית שגורמת להבדל בין שני סוגי ההשגחות?
 (3 נקודות)
- ב. (1) ראובן התברך בממון רב שקיבל בירושה מהוריו. שכנו שמעון גדל במשפחה ענייה ומתמודד עם מחסור תמידי.
 שניהם מוטרדים מן השאלה מדוע נגזר עליהם להיות כך.
 על פי רמח"ל, מהי התשובה על שאלה זו?
 (2) על פי רמח"ל, מהו הקריטריון שעל פיו ה' שופט את בני האדם וגוזר עליהם שכר ועונש?
 (3 נקודות)

20. חזון איש, אמונה וביטחון, פרקים ב', ו'

- א. חזון איש מבאר את שיטתו בנוגע למידת הביטחון באמצעות משל על ראובן, סוחר מצליח ובעל חנות. מול חנותו נפתחה חנות מתחרה שעלולה לפגוע בפרנסתו.
 (1) על פי חזון איש, כיצד יגיב ראובן אם הוא בעל "ביטחון מזויף", וכיצד הוא יגיב אם הוא בעל "ביטחון אמיתי"?
 (2) על פי חזון איש, מדוע חסרונותיו של בעל "הביטחון המזויף" גדולים מחסרונותיו של "חסר הביטחון"?
 (3 נקודות)
- ב. "אין לייחס לבורא יתברך שפה מדוברת כשפת בני האדם".
 (1) אם הבורא אינו מדבר בשפת בני האדם, כיצד הנביא מקבל את הנבואה?
 (2) על פי חזון איש, האם יש בכוחו של השכל להביא את האדם לשלמות ולהבנה של כל המעשים הטובים שעליו לעשות? נמקו את תשובתכם.
 (3 נקודות)

21. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

א. (1) על פי הרב דסלר, מהו "הרצון החלש" ומהו "הרצון החזק"? הסבירו בעזרת דוגמה של אדם מעשן.

(2) מה גורם לרצון החלש לגבור? כיצד האדם יכול לגרום שהרצון החזק יגבר?

(3 נקודות)

ב. מדוע אדם שלא התגבר על יצרו מעולם, לא יכול להבין את עניין הבחירה החופשית, ואילו אדם

שהתגבר על יצרו, אפילו פעם אחת, יכול להבין זאת? (3 נקודות)

בהצלחה!